

П. М. Леоненко, Н. М. Краус

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ
ЗА ТЕХНОЛОГІЧНИМИ УКЛАДАМИ**

У статті розглянуто стан фінансово-економічного забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Проведено порівняльний аналіз фінансування наукових досліджень і розробок у окремих країнах світу. Розкрито й обґрунтовано пріоритети за різними галузями, перспективи інноваційного розвитку, а також конкурентні переваги України на мега-, макро-, й мікрорівнях. Показано, що за рівнем технологічного розвитку наша держава значно відстає від розвинутих країн, де пріоритетними є галузі V і VI технологічних укладів, за рахунок яких і відбувається приріст ВВП. Доведено, що в Україні 92,6 % обсягу виробленої інноваційної продукції належить до III і IV технологічних укладів, для котрих характерні випереджальний розвиток електроенергетики та використання нафти як основного енергоносія. За результатами аналізу напрямів фінансування інноваційної діяльності в Україні встановлено, що фінансова підтримка III й IV технологічних укладів становить 3418,4 млн грн (44,4 %) та 3744,4 млн грн (48,6 %) відповідно, тоді як V і VI — лише 317,5 млн грн (4,1 %). На 1 січня 2015 р. фінансування наукових та науково-технічних робіт у галузях V і VI технологічних укладів дорівнювало 116,9 млн грн (1,1 %), IV — 2191,0 млн грн (21,2 %), III — 809,2 млн грн (7,8 %). Зроблено висновок, що уряду України доцільно зосередитися на визначенні “розумної спеціалізації” інноваційної діяльності в межах можливостей регіонів та відповідних бізнес-напрямів.

Ключові слова: інноваційна діяльність, фінансове забезпечення, технологічний уклад, інноваційна економіка, фінансування наукових досліджень, фінансування інновацій, фінансові витрати.

Табл. 6. Літ. 19.

П. М. Леоненко, Н. Н. Краус

**ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ
ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ
ПО ТЕХНОЛОГИЧЕСКИМ УКЛАДАМ**

В статье рассмотрено состояние финансово-экономического обеспечения инновационной деятельности в Украине. Проведен сравнительный анализ финансирования научных исследований и разработок в отдельных странах мира. Раскрыты и обоснованы приоритеты по разным отраслям, перспективы инновационного развития, а также конкурентные преимущества Украины на мега-, макро- и микроуровнях. Показано, что по уровню технологического развития наше государство значительно отстает от развитых стран, где приоритетными являются отрасли V и VI технологических укладов, за счет которых и происходит прирост ВВП. Доказано, что в Украине 92,6% объема производимой инновационной продукции принадлежит к III и IV технологическим укладам, для которых характерны опережающее развитие электроэнергетики и использование нефти как основного энергоносителя. По результатам анализа направлений финансирования инновационной деятельности в Украине установлено, что финансовая поддержка III и IV технологических укладов составляет 3418,4 млн грн (44,4 %) и 3744,4 млн грн (48,6 %) соответственно, тогда как V и VI — только 317,5 млн грн (4,1 %). На 1 января 2015 г. финансирование научных и научно-технических работ в отраслях V и VI технологических укладов было равно 116,9 млн грн (1,1 %), IV — 2191,0 млн грн (21,2 %), III — 809,2 млн грн (7,8 %). Сделан вывод, что правительству Украины целесообразно сосредоточиться на определении “умной специализации”

© Леоненко П. М., Краус Н. М., 2016

инновационной деятельности в пределах возможностей регионов и соответствующих бизнес-направлений.

Ключевые слова: инновационная деятельность, финансовое обеспечение, технологический уклад, инновационная экономика, финансирование научных исследований, финансирование инноваций, финансовые расходы.

Petro Leonenko, Nataliia Kraus

FINANCIAL AND ECONOMIC SUPPORT FOR INNOVATIVE ACTIVITIES IN UKRAINE BY TECHNOLOGICAL STRUCTURES

This article examines the state of financial and economic support for innovative activities in Ukraine. The comparative analysis of the financing of scientific research and development in some countries of the world is provided. Priorities by different sectors, the outlook of innovative development, and competitive advantages of Ukraine on mega-, macro- and micro levels are described and substantiated. It is shown that, by the level of technological development, our country significantly lags behind developed economies, where priority areas are sectors 5 and 6 of technological structures that provide GDP growth. It is proved that 92.6% of innovative products manufactured in Ukraine belong to technological structures 3 and 4, which are characterized by the rapid development of the electric power industry and the use of oil as a key energy source. The analysis of the areas of financing of innovative activities in Ukraine shows that financial support for technological structures 3 and 4 amounts to UAH 3.4184 billion (44.4%) and UAH 3.7444 billion (48.6%), respectively, while structures 5 and 6 are financed with as little as UAH 317.5 million (4.1%). As of January 1, 2015, the financing of scientific and technical work in areas 5 and 6 of technological structures was 1.1% (UAH 116.9 million), area 4 – 21.2% (UAH 2191.0 million), area 3 – 7.8% (UAH 809.2 million). It is concluded that the Government of Ukraine should focus on determining “reasonable specialization” of innovative activities within the capabilities of regions and relevant business areas.

Keywords: innovative activity, financial support, technological structure, innovative economy, financing of scientific research, financing of innovations, financial costs.

JEL classification: B15, B25, O15, O32.

Сучасне постіндустріальне, або інформаційне, суспільство, яке в науковій літературі іноді називають “третьою хвилею”, має певну специфіку. Якщо попереднє, індустріальне, суспільство базувалося на розбудові масштабного виробництва, то фундамент постіндустріального становить інноваційна економіка, а її інституціональні засади характеризуються відповідними процесами [1, с. 61; 2].

Переорієнтація вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку потребує значних інституціональних, техніко-технологічних і фінансово-економічних змін у різних сферах суспільного життя. Отже, постає потреба у вивченні фінансово-економічної складової такого розвитку та розподілі загального обсягу виробництва, фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні за технологічними укладами, а також у визначенні пріоритетів, перспектив і конкурентних переваг нашої держави на мега-, макро- й мікрорівнях.

На сучасне розуміння процесів формування й розбудови економіки інноваційного типу істотно вплинули праці С. Білої, Є. Блогова, В. Гейця, Я. Жаліла, В. Жук, Б. Кваснюка, В. Проскуракова, В. Семиноженка, А. Чухна [1–5]. З дослідженням фінансово-економічних аспектів становлення інноваційної

економіки пов'язані імена О. Білоруса, З. Варналія, О. Гармашової, С. Гасанова, С. Голубки, М. Джамана, Т. Єфименко, Н. Іванова, А. Маслова, В. Сизоненка, О. Шевченко [6—17]. У працях цих авторів за допомогою міждисциплінарного підходу здійснено науковий пошук історичних, фінансових, морально-психологічних і культурних чинників інституціональних перетворень економіки України. Водночас ціла низка питань щодо побудови економіки інноваційного типу в контексті динамічних інституціональних перетворень розроблено недостатньо.

Метою статті є дослідження фінансово-економічних аспектів інноваційної діяльності в Україні за технологічними укладами, а також розкриття й обґрунтування пріоритетів за різними галузями, перспектив інноваційного розвитку та конкурентних переваг України на мега-, макро й мікрорівнях.

Модернізація вітчизняної економіки передбачає активізацію інноваційних процесів, застосування передових технологій і забезпечення її стійкого зростання. Розв'язання цього завдання великою мірою залежить від можливостей та вміння використовувати сучасні фінансові інструменти й механізми залучення у високотехнологічну сферу позабюджетних інвестицій. На думку плеяди українських учених (О. Білорус, Р. Балакін, С. Гасанов, С. Голубка, Т. Єфименко, В. Кудряшов, А. Соколовська), джерелами фінансового забезпечення економічної модернізації та реформування є державні фінанси, кредитні кошти фінансово-кредитних установ, фінансові кошти населення, внутрішні й зовнішні інвестиції [6; 9; 10; 12; 17, с. 55].

У розвинутих країнах світу модернізація виробництва, як правило, здійснюється за рахунок заощаджень населення, що розміщуються на фондовому ринку через інституційних інвесторів, наприклад інститути спільного інвестування, пенсійні фонди. В Україні заощадження концентруються здебільшого в банківській системі або зберігаються населенням у готівковій формі та не працюють на ринок [18, с. 18].

У економіках інноваційного типу витрати на НДДКР припадають переважно на приватний бізнес, університети й недержавні організації [15, с. 20], зокрема в Китаї, Південній Кореї та Японії. Водночас у Естонії, Польщі наукові дослідження та розробки проводяться здебільшого за бюджетні кошти (табл. 1). Для порівняння: в Україні частка фінансування витрат на НДДКР за рахунок коштів організацій підприємницького сектору у 2014 р. дорівнювала 29 %, державного — 47,7 %, іноземних інвесторів — 21,6 %. При цьому загальні витрати на ці потреби становили 0,66 % ВВП, що на 0,26 % менше, ніж у 2005 р.

Лідерами за часткою витрат на наукові дослідження й розробки у ВВП у 2014 р. були Південна Корея (0,96 %), Фінляндія (0,86 %), Німеччина (0,84 %) та Естонія (0,83 %). Уряд Франції щороку надає на інноваційну діяльність 2,26 % ВВП. Завдяки цьому вона за кількістю поданих патентів посідає 4-е місце в Європі та 6-е у світі, а Національний центр наукових досліджень (CNRS)

Таблиця 1. Фінансування наукових досліджень і розробок в окремих країнах світу у 2000, 2009, 2010 і 2014 рр., %

Країна	Частка держави			Частка приватного бізнесу й недержавних організацій		
	2000	2009—2010	2014	2000	2009—2010	2014
США	26,2	31,3*	30,8	74,2	68,7*	69,8
Великобританія	30,2	32,1	27,04	65,0	67,9	64,5
Німеччина	31,4	29,7*	29,2	70,3	70,3*	67,8
Японія	19,6	17,7*	17,3	70,1	82,3*	76,1
Франція	38,7	39,7	26,0	62,5	60,3	68,9
Південна Корея	23,9	26,7	23,8	74,0	73,3	78,5
Данія	—	27,7	29,3	—	72,3	65,4
Фінляндія	26,2	25,7	26,0	70,9	74,3	68,9
Польща	66,5	60,9	47,2	36,1	26,6	43,6
Естонія	59,2	44,1	48,0	22,5	50,2	47,7
Країни ОЕСР	28,5	30,5*	29,5	69,3	69,5*	68,4
Китай	33,4	23,4*	21,1	60,0	76,6*	76,6
Росія	54,8	70,3	67,6	—	29,7	32,4

* Дані за 2009 р.

Джерело: OECD (2013) Main Science and Technology Indicators — Paris : OECD Publishing, 2012. — Р. 33, 36 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/msti-v2012-2-en>; OECD (2015) Main Science and Technology Indicators Paris : OECD Publishing, 2014. — Р. 33, 36 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/msti-v2014-2-en>.

тримає першість за числом опублікованих праць. Динаміку витрат на НДДКР у деяких державах показано в табл. 2.

В Україні фінансування НДДКР має негативну тенденцію: за період 2010—2014 рр. витрати на ці потреби зменшилися на 4,3 %. Те саме можна сказати про кількість учених на тисячу зайнятих: тоді як для всіх проаналізованих країн цей показник підвищується, у нашій державі ситуація є критичною. Так, з 2005 по 2014 рр. частка дослідників і виконавців наукових і науково-технічних робіт постійно знижувалася — до 3,2 % у 2014 р. порівняно з 4,1 % у 2005 р. та до 5,0 % порівняно з 6,7 % відповідно.

На нашу думку, Україні доцільно взяти за приклад прозору, багаторівневу структуру інститутів-організацій із наукових досліджень, що сприятиме їх розвитку на кожному з трьох етапів, а саме: 1) створення Національної агенції дослідницької діяльності, котра повинна опікуватися виключно фінансуванням наукових проєктів; 2) становлення й реалізація нових, надсучасних проєктів (центри наукових досліджень та вищої освіти, мережі поглиблених вузькоспеціалізованих досліджень, центри інноваційних розробок); 3) ефективне функціонування департаментів досліджень і розвитку на підприємствах за державної підтримки.

Як показав аналіз інноваційного середовища в Україні, між наукою, бізнесом і урядом поки не склалися партнерські відносини, що є однією з перешкод

Таблиця 2. Динаміка витрат уряду на наукові дослідження й розробки, а також чисельності вчених серед зайнятого населення в окремих країнах світу у 2000, 2010 і 2014 рр.

Країна	Витрати, % ВВП			Кількість учених на тисячу зайнятих, осіб		
	2000	2010	2014	2000	2010	2014
США	0,69	0,89	0,86	7,1	8,5**	8,8
Японія	0,59	0,56	0,60	9,9	10,1*	10,2
Німеччина	0,75	0,82	0,84	6,6	8,1	8,5
Великобританія	0,52	0,55	0,44	6,2	8,8	8,7
Франція	0,81	0,81	0,78	7,1	9,1*	9,8
Італія	—	0,51	0,54	2,9	4,3	4,9
Іспанія	0,34	0,63	0,55	4,7	6,9	6,9
Канада	0,55	0,65	0,57	7,2	8,6***	8,8
Фінляндія	0,85	0,96	0,86	15,2	16,7	15,7
Південна Корея	0,52	0,93	0,96	5,1	11,1	12,8
Естонія	0,36	0,70	0,83	4,6	7,4	7,3
Польща	0,43	0,44	0,41	3,8	4,2	4,6
Росія	0,58	0,80	0,76	7,8	6,3	6,2
Китай	0,30	0,37	0,43	1,0	1,5*	1,9

* Дані за 2009 р.

** Дані за 2007 р.

*** Дані за 2008 р.

Джерело: OECD (2013) Main Science and Technology Indicators — Paris : OECD Publishing, 2012. — P. 27, 31 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/msti-v2012-2-en>; OECD (2015) Main Science and Technology Indicators Paris : OECD Publishing, 2014. — P. 27, 31 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/msti-v2014-2-en>.

для переходу до економіки інноваційного типу. Відсутність таких відносин призводить до недофінансування науки бізнесом та неповного використання вітчизняною господарською системою інноваційного потенціалу. Наприклад, протягом 2010—2014 рр. спостерігається зменшення фінансування на виконання науково-технічних робіт за рахунок коштів фондів спеціального призначення на 27,6 млн грн, а коштів іноземних замовників — на 272,85 млн грн. Між тим співпраця позбавленого перспектив бізнесу з обмеженою у фінансовому плані наукою не можлива, як і окреме виживання сторін в умовах відкритої ринкової економіки, конкуренції. Справжні партнерські відносини бізнесу та науки за безпосередньої участі й підтримки держави можуть встановитися лише в разі побудови перспективної інноваційної моделі української економіки [2, с. 120]. Провідну роль у цьому процесі відіграють відповідна інфраструктура, людський і венчурний капітали.

Для структурної перебудови та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки потрібно також визначити пріоритети інноваційного розвитку кожного регіону країни з урахуванням структури господарських

комплексів, місцевих умов і особливостей, а також потреб населення. Ключовими з них, на нашу думку, є:

- створення нових високотехнологічних виробництв та розвиток тих видів діяльності, котрі орієнтовані на ефективне використання місцевої сировинної бази;

- реструктуризація промисловості в регіонах, залежних від зовнішніх поставок сировини, скорочення виробництва матеріало- й енергомісткої продукції, розширення наукоємних виробництв, залучення до господарського обороту вторинних ресурсів і допоміжних (суміжних, взаємодоповнюючих) продуктів на базі впровадження науково-технічних досягнень;

- розвиток інноваційного підприємництва й відповідної інфраструктури, створення інноваційних хабів, технополісів, іннотехів, технопарків, форсайт-центрів, що могли б стати “точками зростання”, “точками кристалізації” національної економіки інноваційного типу;

- формування, експлуатація, оцінка та акредитація організацій у сфері інфраструктури та передачі інноваційних технологій;

- сприяння розвитку міжнародного трансферу технологій, інвестиційному співробітництву та захисту інтересів інноваційного підприємництва.

Уряду України варто зосередити увагу на становленні “розумної” спеціалізації [3, с. 192] інноваційної діяльності в межах великих можливостей регіонів та відповідно чіткіше визначитися з інноваційно-проривними бізнес-напрямами. Виважена, продумана й “розумна” спеціалізація, як один із основних інструментів реалізації стратегії “Європа-2020”, передбачає не лише стимулювання інновацій, а й активізацію довгострокових структурних змін у економіці регіону з орієнтацією на перспективу та розумне, стійке та всеосяжне зростання, тобто формування такої політики, котра дасть змогу регіонам зайняти важливі ніші на глобальному ринку інновацій [3, с. 193, 317].

У табл. 3 окреслено пріоритети за різними галузями, перспективи в інноваційному розвитку та конкурентні переваги України в розрізі регіонів на мега-, макро- й мезорівнях. Однак варто зауважити, що в умовах посиленої глобалізації і постіндустріалізації про інноваційність вітчизняної економіки та її конкурентоспроможність на світових ринках свідчить рівень технологічного поступу, за яким наша держава значно відстає від розвинутих країн світу, де пріоритетними є галузі V і VI укладів, за рахунок котрих відбуваються технологічні прориви в економіці.

В Україні переважають галузі III технологічного укладу (добувна, переробна й легка промисловості, металургійне виробництво), а в окремих секторах (хімічна та нафтохімічна промисловості, виробництво машин і устаткування, виробництво й розподілення електроенергії, газу, води) домінує продукція IV технологічного укладу (табл. 4). При цьому зазначимо, що експортує наша держава переважно залізо і сталь, мінеральну, аграрну продукцію та хімікати.

Таблиця 3. Пріоритети за різними галузями, перспективи в інноваційному розвитку та конкурентні переваги регіонів України на макро- й мезорівнях

Регіон	Макрорівень (національний рівень)		Мезорівень (регіональний рівень)	
	реальні	потенційні	реальні	потенційні
Центральний (Київська (К), Черкаська (Ч) області і м. Київ)	Водні ресурси, електроенергетика (К, Ч); машинобудування (К, м. Київ); металообробка (К); хімічна, харчова промисловість (К); літавництво (К); видобуток торфу (Ч); виробництво мінеральних добрив і аміаку (Ч); хімічних волокон (Ч); легка промисловість (м. Київ); фінансові послуги (м. Київ)	Сільськогосподарське (с/г) машинобудування (К); тваринництво (К); родовища бентонітових глин (Ч); джерела мінерально-лікувальної води (Ч)	Обладнання для харчової промисловості (К); деревообробка й целюлозно-паперова промисловість (К); с/г машинобудування (Ч); цукрова промисловість (Ч); м'ясо- та молокопереробна промисловість (Ч)	Легка, харчова, лісова промисловість (К); обробна промисловість (Ч); зернове господарство (Ч); виробництво технічних культур (Ч)
Поліський (Рівненська (Р), Житомирська (Ж) і Чернігівська (Ч) області)	Лісові ресурси (Р, Ж); деревообробна промисловість (Р, В); виробництво мінеральних добрив, цементу, електроенергії (Р); видобуток бурштину (Р); фармацевтичні, рекреаційні ресурси (В); виробництво фарфору-фаянсового посуду, льняних тканин (Ж); поклади нафти й газу, бішофту (Ч); целюлозно-паперова, теплонова промисловість (Ч); виробництво обладнання для птахівництва (Ч)	Тваринництво (Р); молокопереробне виробництво (Р); лісові й водні ресурси (В); верстатобудування та металообробка (Ж); хімічна, легка й деревообробна промисловості (Ч)	Харчова промисловість (Р, В); тваринництво (В); видобуток торфу (В); с/г, технологічне машинобудування для АПК (Ж); виробництво тканин, білкової оболонки (Ч); пивоваріння (Ч)	Будівельний облицювальний камінь (Р); виробування льону-довунця (Р); с/г машинобудування (В); виробництво будівельних матеріалів (В); електротехнічне машинобудування (Ж); м'ясо-й молокопереробна, консервна промисловості (Ч)
Північморський (Миколаївська (М), Одеська (О), Херсонська (Х) області, АР Крим (АРК))	Суднобудування, кольорова металургія, електроенергетика, виробництво газотурбінних двигунів, зернове господарство (М); виробництво оптоволоконного кабелю, верстатів (О); судноремонт (О); нафтохімічна промисловість (О); оптичне устаткування (О); рекреаційні ресурси (О)	Виробництво дорожньої техніки (М); машинобудування (М, О); трубопровідний транспорт (М); верстатобудування та виробництво кабелю, дорожньої та с/г техніки (О)	Машинобудування (О); виноградарство й садівництво (АРК); виробництво дизелів і дизельних генераторів (М); с/г машинобудування; харчова промисловість, рослинництво (М); легка промисловість (М, О); зернове господарство (О)	Машинобудування та металообробка (М, О); виробування технічних культур, харчова промисловість (О)
Подільський (Вінницька (В), Тернопільська (Т), Хмельницька (Х) області)	Цукрова промисловість (В, Х), лікеро-горілчана промисловість (В); зернове господарство (В); спиртова промисловість (В, Т); тваринництво (Т); цементна промисловість (Х); виробництво електроенергії (Х)	Будівельна промисловість, флюорисові ресурси, вапняки і гіпс (Т); цементна сировина (Т, Х); рекреаційні ресурси (Х); лікувальні й столові води, харчова та спиртова промисловості (Х)	Видобуток граніту (В); харчова промисловість (В); цукрова, спиртова, м'ясо-й молокопереробна промисловість (Т); виробництво верстатів, ковальсько-пресових машин, трансформаторів, с/г продукції, агротехнологічного устаткування (Х); легка промисловість (Х)	Обробка напівкоштовного каміння (В); машинобудування та металообробка (Т); виробництво будівельних матеріалів (Т), побутової хімії (Х)
Північпівнічний (Дніпропетровська (Д), Запорізька (З), Кіровоградська (К) області)	Паливно-енергетичні ресурси, металургія, велике машинобудування (Д); хімічна промисловість (Д, З); коксхімічна промисловість (Д); зернове господарство (Д, К); складна побутова техніка (Д); чорна металургія, виробництво графітових електродів, автомобілебудування, електроенергетика (З); с/г машинобудування (К)	Продукція військово-промислового комплексу, транспортне машинобудування (Д); вирощування зерна та соняшника (Д); птахівництво, рослинництво (З); виробництво будівельних матеріалів (З); видобуток бурого вугілля, уранових руд (К); золотодобування (К)	Машинобудування, електротехнічне верстатобудування (Д); легка, харчова промисловість (З); вирощування технічних культур (З, К); овочівництво, тваринництво будівельних матеріалів (З); видобуток бурого вугілля, уранових руд (К); золотодобування (К)	Виробництво трамваїв і тролейбусів (Д); вирощування цукрового буряку, продовольчого зерна, плеїнне тваринництво (Д); олійно-жирова промисловість (З); виробництво псовіної та збиральної техніки (К); легка промисловість (К)

Закінчення табл. 3

Регіон	Макрорівень (національний рівень)		Мезорівень (регіональний рівень)	
	реальні	потенційні	реальні	потенційні
Карпатський (Львівська (Л), Закарпатська (З), Івано-Франківська (І-Ф) і Чернівецька (Ч) області)	Виробництво автобусів (Л), целюлозно-паперова, легка, поліграфічна, нафтохімічна промисловості (З, І-Ф); бальнеологічні ресурси й мінеральні води (З); садівництво та виноградарство (З); деревообробна промисловість (З, І-Ф, Ч); виробництво вин і коньяку (З); нафтогазовидобува, хімічна промисловості й виробництво добрив (І-Ф); културова промисловість (І-Ф); туризм і рекреація (Ч)	Транспортне машинобудування, нафтогазової промисловості й верстатобудування, інструментальне машинобудування, вугільна промисловість (Л); лісові ресурси (Л); будівельні корисні копалини (З); будівельно-гірничі ресурси, джерела мінеральних вод, електроенергетика (І-Ф), швейна промисловість, туризм (Ч)	Нафтогазовидобува промисловість, електроенергетика (Л); туристично-рекреаційна та санаторно-курортна галузь (Л, З); харчова промисловість (Л), легка промисловість (Л, З, Ч); плодоконсервна промисловість (З); промисловість будівельних матеріалів (З, І-Ф); цукрова, гумово-вузгетова, олійно-жирова промисловості (Ч)	Машинобудування (Л, З, І-Ф); металургійний комплекс (Л); хімічна промисловість (Л, З); рекреаційні ресурси, виробництво меблів (Л); агропромисловий комплекс (І-Ф); легке машинобудування, обробна промисловість (Ч)
Донецький (Донецька (Д) і Луганська (Л) області)	Вугільна промисловість (Д, Л); хімічна промисловість, кольорова металурія (Д); виробництво мінеральних добрив (Д, Л); виробництво лікеро-горілчаної продукції та шампанських вин (Д); нафтопереробна промисловість, виробництво верстатів, синтетичних смол і пластмаси (Л)	Мінеральна сировина, рідкісноземельні метали, напівкоштовне каміння, земельні ресурси (Д); машинобудування, хімічна промисловість, промисловість будівельних матеріалів (Л)	Виробництво гірничо-шахтного обладнання (Д); важке машинобудування (Д, Л); побутова техніка (Д); обробна промисловість, вагонубудування, виробництво верстатів (Л)	Електротехнічне й важке машинобудування (Д, Л); легка промисловість (Д); металургійний комплекс, хімічна промисловість, рекреаційні ресурси (Л)
Східний (Харківська (Х), Полтавська (П), Сумська (С) області)	Родовища нафти та природного газу, тракторобудівний комплекс, енергетичне устаткування, виробництво лікарських препаратів (Х); нафтогазовидобува, нафтопереробна промисловість (П); паливно-енергетичні, лісові ресурси, нафтогазовидобува промисловість, виробництво сірчаної кислоти, технічних культур (С)	Радіоелектронна, хімічна, фармацевтична промисловості (Х); будівельний комплекс (П); мінерально-сировинна база, лісові ресурси (С)	Хімічна, легка, переробна промисловості (Х), харчова (Х, П, С); машинобудування (П, С); металообробка, вагонубудування, рослинництво, племінне господарство (П); обробна промисловість (С)	Виробництво зерна, вирощування технічних культур (Х); автомобільна промисловість, верстатобудування, виробництво дорожньо-будівельної техніки й технологічного устаткування (П); тваринництво (П, С)

Джерело: складено за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / відп. за вип. О. О. Кармазіна. — К. : Держналігінформ, 2015. — 255 с.; Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні : аналіз. доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко та ін.; за ред. С. О. Білої. — К. : НІСА, 2011. — 80 с.; Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України : в 3 т. Т. 3: Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011). — К. : Фенікс, 2011. — 76 с. — (Проект ЄС “Адоконаленні стратегії, політики та регулювання інновацій в Україні”); Стратегія економічного розвитку України до 2020 року: стратегія національної модернізації / М-во економіки України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua/>; Стратегія інноваційного розвитку України на 2009—2018 роки та на період до 2039 року / Держ. агентство України з інвестицій та розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>; Джахан М. О. Теорія економіки регіонів : навч. посіб. / М. О. Джахан. — К. : ЦУЛ, 2014. — С. 367—373.

Таблиця 4. Обсяги реалізованої інноваційної продукції в Україні станом на 1 січня 2015 р. за видами економічної діяльності відповідно до різних технологічних укладів, тис. грн

Промисловість	Технологічний уклад	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	Розмір фінансування інноваційної діяльності
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів у т. ч. видобуток кам'яного й бурого вугілля	III —	11 482,1 —	364 881,3 1 321,7
Переробна промисловість, загалом		25 543 113,4	6 776 293,0
У т. ч. виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів;	III	6 293 927,3	2 173 609,8
легка промисловість, а саме:			
— текстильне виробництво, виготовлення одягу, шкіри, виробів із шкіри та інших матеріалів;	III	283 843,2	94 637,4
виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність;	III	602 528,7	318 712,3
хімічна, нафтохімічна промисловість:			
— виробництво хімічних речовин і продукції;		1 756 251,1	194 348,4
— виробництво коксу, продуктів нафтопереробки;	IV	4 456 694,8	29 818,9
— виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції;		1 309 054,8	200 324,4
— виробництво фармацевтичних продуктів і препаратів;		853 189,8	815 726,7
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування;	III	2 728 256,0	466 573,8
машинобудування, а саме:			
— виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших груп;	IV	3 062 694,1	1 107 993,3
— виробництво комп'ютерів, електронної й оптичної продукції;	V	778 802,2	140 673,2
— виготовлення електричного устаткування;	V	752 375,5	176 915,4
— виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	IV	2 310 615,2	841 515,2
Постачання електроенергії, газу, пари, води та кондиційованого повітря	IV	114 406,4	554 718,0
Всього	—	25 669 001,9	7 695 892,3

Джерело: складено за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / відп. за вип. О. О. Кармазіна. — К. : Держаналітінформ, 2015. — С. 178, 196.

До основних прогресивних технологій, що впроваджуються у вітчизняному сільгоспвиробництві, належать: ґрунтозахисні системи обробітку; сучасні системи землеробства No-till (прямої сівби), Mini-till; використання біопестицидів, біодобрив [3, с. 92]; GPS-моніторинг сільськогосподарської техніки; крапельне зрошення; чизельне оброблення ґрунту [3, с. 101]. В імпорті переважають продукція машинобудування й хімічної промисловості, транспортне устаткування та промислові товари.

Аналіз обсягів реалізованої інноваційної продукції в Україні станом на 1 січня 2015 р. показав, що відтворення III й IV технологічних укладів становить близько 40 і 55 % відповідно. Це зумовлено досить великими розмірами переробної промисловості (25 543,1 млн грн реалізованої інноваційної продукції) та металургійним виробництвом (2728,2 млн грн) (див. табл. 4). Обсяг виробленої й реалізованої інноваційної продукції IV укладу дорівнював 13 862,9 млн грн. Зазначений показник сформувався за рахунок виробництва машин, устаткування, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та

інших транспортних засобів, а також гумових і пластмасових, фармацевтичних виробів, хімічних речовин і продукції.

Виготовлення комп'ютерів, електронних і оптичних приладів та електричного устаткування утворює V технологічний уклад, що становить 5,9 %, або 1531,1 млн грн обсягу виробленої інноваційної продукції. Таким чином, 92,6 % виробленої в нашій країні інноваційної продукції належить до III і IV укладів, котрим властивий випереджальний розвиток електроенергетики та використання нафти як ключового енергоносія. Для порівняння: частка виробництва V укладу у США дорівнює 60 %, VI — 5 %, а IV — лише 20 % [7, с. 273, 274].

Нами з'ясовано, що фінансова підтримка III і IV технологічних укладів становить 3418,4 та 3744,4 млн грн (44,4 і 48,6 %) відповідно, тоді як V та VI уклади профінансовано тільки на 317,5 млн грн (4,1 %) (табл. 4—6). Оскільки з метою стимулювання інноваційної діяльності потрібно підтримувати розвиток високотехнологічних виробництв, вважаємо, що чинна в Україні структура фінансування інноваційної діяльності не відповідає пріоритетам забезпечення інноватизації економіки. Підтвердженням цього слугують наведені в табл. 5 і 6 показники фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт за видами економічної діяльності відповідно до різних технологічних укладів. На 1 січня 2015 р. у галузях V і VI укладів воно дорівнювало 1,1 % (116,9 млн грн), IV — 21,2 % (2191,0 млн грн), III — 7,8 % (809,2 млн грн).

Таблиця 5. Фінансування витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт станом на 1 січня 2015 р. за видами економічної діяльності відповідно до різних технологічних укладів

Промисловість	Технологічний уклад	Обсяг фінансування, тис грн
Добувна промисловість	III	281 699,4
Переробна промисловість, загалом		2 793 528,2
У т. ч. виробництво харчових продуктів, напоїв;	III	9 808,7
коксу, продуктів нафтопереробки;	IV	98 557,3
хімічних речовин і хімічної продукції;	IV	13 597,7
фармацевтичних продуктів та препаратів;	IV	174 127,2
гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції;	IV	16 748,9
металургійної продукції та готових металевих виробів, окрім машин і устаткування;	III	517 756,0
машин та устаткування;	IV	640 282,6
комп'ютерів, електронної й оптичної продукції;	V	14 181,1
електричного устаткування;	V	102 792,7
автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	IV	1 131 592,8
Постачання електроенергії, газу, пари, води та кондиціонованого повітря	IV	116 182,4
Всього	—	10 320 327,9

Джерело: складено за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / відп. за вип. О. О. Кармазіна. — К. : Держаналітінформ, 2015. — С. 93.

Таблиця 6. Розподіл загального обсягу виробництва, фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні станом на 1 січня 2015 р. за технологічними укладами

Технологічний уклад	Обсяг виробленої й реалізованої інноваційної продукції		Фінансування інновацій		Фінансування наукових і науково-технічних розробок	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
III	9 920,0	38,6	3 418,4	44,4	809,2	7,8
IV	13 862,9	54,0	3 744,4	48,6	2 191,0	21,2
V і VI	1 531,1	5,9	317,5	4,1	116,9	1,1

Джерело: складено за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / відп. за вип. О. О. Кармазіна. — К. : Держаналітінформ, 2015. — С. 93, 196, 178.

Зрозуміло, що брак коштів на виконання наукових і науково-технічних робіт за пріоритетними напрямками фундаментальної науки VI технологічного укладу деформує структуру фінансування. Науково-технічний потенціал у нашій державі та фінансування зосереджені на розробках і впровадженнях IV укладу (табл. 6). За таких умов, на нашу думку, уряду України доцільно зосередити увагу на визначених ним пріоритетних напрямках становлення економіки інноваційного типу, у структурі виробництва котрої повинні домінувати V і VI технологічні уклади, а не лише декларувати її інноватизацію гаслами та красномовними законами й концепціями.

Ми погоджуємося із С. Гасановим і В. Сизоненком, що серед типів державної інноваційної політики (технологічного поштовху, ринкової орієнтації, зміни економічної структури господарського механізму, соціальної орієнтації) сучасним умовам розвитку України найбільше відповідає політика, націлена на зміни економічної структури господарського механізму. Така політика передбачає істотний вплив технологічної інновації на галузеву структуру господарської системи та реалізацію недорогих і короткострокових інноваційних проектів. Прикладом успішної реалізації окресленої політики є досвід Японії та Франції.

На переконання ряду науковців, для України довгострокова політика структурних зрушень має включати чітке визначення державних пріоритетів соціально-економічного розвитку з урахуванням виробничої й розподільчої ефективності таких зрушень, сприяння утворенню та розбудові нових конкурентоспроможних, наукоємних галузей і виробництв. Окрім того, ключовим пунктом фінансування інноваційної моделі структурних зрушень повинна бути зміна співвідношення нагромадження й споживання на користь першого [9, с. 23, 24].

Узятий урядом України курс на становлення інноваційної економіки є запорукою долучення країни до інноваційних процесів у глобальному середовищі. Ми переконані, що вітчизняна економіка інноваційного типу може бути конкурентоспроможною й ефективною в тому разі, якщо характеризуватиметься

наявністю сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих інститутів-організацій, зайнятих виробництвом та комерціалізацією знань, а також комплексу інститутів фінансового, інформаційного, нормативно-правового характеру. До того ж усі ці інститути мають забезпечувати результативну взаємодію наукових, некомерційних і підприємницьких структур держави [19, с. 239].

Здобуття нових знань і технологій, їх ефективне застосування в інноваційному розвитку є вирішальними чинниками у визначенні місця й ролі України у світовому співтоваристві та рівня життя її населення. Держава, яка не здатна нарощувати свій науково-технічний потенціал та адаптувати його до конкуренції на світовому ринку, приречена на залежність від потужніших економік або поглинання ними. Тому вважаємо, що першочерговим завданням національного уряду має бути вирішення питання інституціонального вектора розвитку інноватизації вітчизняної економіки. Це дасть можливість максимально використати наявні структурні, матеріальні й інтелектуальні ресурси країни, сформувати конкурентоспроможну інноваційну систему в умовах євроінтеграційних процесів [19, с. 240].

З огляду на динамізм глобалізаційних процесів, вважаємо, що Україна повинна стати активним учасником і виконавцем низки міжнародних інноваційних програм, націлених на розв'язання глобальних науково-технічних проблем у рамках пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економіки. Такими напрямами співробітництва в інноваційній сфері із США, ЄС, Білоруссю, Казахстаном, Молдовою можуть стати: здобуття науково-технологічних переваг на макрорівні в контексті інноваційної глобалізації; накопичення й поширення досвіду відповідно до чинних норм у царині прав інтелектуальної власності; спрощення доступу до провідних міжнародних дослідних центрів із метою отримання наукових, технологічних знань на світовому і європейському рівнях та їх використання в інноваційних проектах, що становлять національний інтерес; розвиток сучасних технологічних напрямів за пріоритетними галузями України (інформаційні технології, сільське й продовольче господарство, телекомунікації, біотехнології, медицина, ракетобудування та авіаційна галузь, виробництво будівельних матеріалів, важка промисловість, туризм); розбудова нових фінансових інститутів інноваційної діяльності на зразок венчурних фондів, "бізнес-ангелів" і становлення конкурентоспроможного внутрішнього ринку інновацій.

Отже, саме долучення України до інноваційної глобалізації, що базується на ідеї єдиного міждержавного інноваційного простору, сприятиме переведенню її економіки на нові рейки високотехнологічного виробництва. Інтеграція нашої держави до Європейського співтовариства, яке має значний інноваційний потенціал, допоможе їй активніше використати власний, котрий сьогодні реалізується частково нераціонально, а в окремих галузях не на повну потужність. Суспільство повинне усвідомити, що запорукою успішного розвитку є постійне

інноваційне оновлення на основі інноваційної спрямованості всіх сфер діяльності суб'єктів господарювання. Інноваційна економіка є безальтернативним варіантом еволюції суспільства в умовах зростаючого обмеження традиційної, сировинної господарської системи.

Незважаючи на масштабність наукових праць і численні дослідження, неможливо охопити всю багатоманітність і конкретику інституціональної проблематики. Утім, сьогодні є достатньо методологічних обґрунтувань для подальшого пошуку в контексті побудови в Україні економіки інноваційного типу. Майбутні дослідження варто проводити в напрямі розв'язання проблем інституціонального устрою останньої, щоб на основі цього пізнання й закономірностей суспільного розвитку здійснювати реформування та економічну модернізацію в країні.

Список використаних джерел

1. *Благов Е. В.* О новой парадигме постиндустриального общества и экономической значимости нравственности / Е. В. Благов, В. А. Проскуряков // *Инновации*. — 2011. — № 12 (158). — С. 61—67.
2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : у 3 т. Т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / за ред. В. П. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. — К. : Фенікс, 2007. — 564 с.
3. *Інноваційна Україна 2020* : нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. — К., 2015. — 336 с.
4. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні : аналіт. доп. / С. О. Біла, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко та ін. ; за ред. С. О. Білої. — К. : НІСД, 2011. — 80 с.
5. *Чухно А. А.* Вибрані твори : у 2 т. / А. А. Чухно ; передм. Л. В. Губерського, Т. І. Єфименко ; ДННУ “Акад. фін. упр.”. — К., 2012. — Т. 1. — 557 с. Т. 2. — 480 с.
6. *Білорус О. Г.* Глобальна структурна криза та трансформації фінансової світ-системи / О. Г. Білорус // *Фінанси України*. — 2014. — № 4. — С. 32—46.
7. *Варналій З. С.* Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. — К. : Знання України, 2013. — 387 с.
8. *Варналій З. С.* Конкуренція і підприємництво : монографія / З. С. Варналій. — К. : Знання України, 2015. — 463 с.
9. *Гасанов С. С.* Фінансування структурних зрушень та інноваційної модернізації / С. С. Гасанов, В. О. Сизоненко // *Фінанси України*. — 2014. — № 5. — С. 20—29.
10. *Голубка С. М.* Інституалізація фінансового господарства України (історична ретроспектива) : монографія / С. М. Голубка ; ДННУ “Акад. фін. упр.”. — К., 2013. — 453 с.
11. *Джаман М. О.* Теорія економіки регіонів : навч. посіб. / М. О. Джаман. — К. : ЦУА, 2014. — 384 с.
12. *Єфименко Т. І.* Фінансова наука та економічні реформи : інституціональний контекст / Т. І. Єфименко // *Фінанси України*. — 2012. — № 8. — С. 5—22.
13. Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : у 2 т. / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов та ін. ; за ред. О. В. Шлапака, Т. І. Єфименко ; ДННУ “Акад. фін. упр.”. — К., 2014. — Т. 1. — 760 с. Т. 2. — 784 с.
14. Фінансова система національної економіки : проблеми розвитку та управління змінами : у 3 т. Т. 1 / за ред. Т. І. Єфименко ; ДННУ “Акад. фін. упр.”. — К., 2012. — 894 с.
15. *Іванов Н.* Соціальний контекст інноваційного розвитку / Н. Иванов // *Мировая экономика и международные отношения*. — 2013. — № 5. — С. 17—30.
16. *Маслов А. О.* Інформаційна економіка : становлення, структура та теоретичне осмислення : монографія / А. О. Маслов. — К. : Аграр Медіа Груп, 2012. — 432 с.

17. Шевченко О. М. Інноваційна діяльність та венчурний капітал в системній модернізації національної економіки : монографія / О. М. Шевченко, Н. М. Краус. — Полтава : Дивосвіт, 2013. — 184 с.

18. Краус Н. М. Моделі фінансово-кредитного забезпечення інноваційного розвитку в контексті інституціональної невизначеності / Н. М. Краус // Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки : монографія / за заг. ред. О. М. Ніколаєвої, В. В. Храпкіної ; Макіїв. екон.-гуманіт. ін-т. — Донецьк : Дмитренко Л. Р., 2014. — С. 15—24.

19. Краус Н. М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін : монографія / Н. М. Краус. — К. : ЦУА, 2015. — 596 с.

References

1. Blagov, E. V., Proskuryakov, V. A. (2011). O novej paradigme postindustrial'nogo obshchestva i e'konomicheskoy znachimosti npravstvennosti [A new paradigm of post-industrial society and the economic importance of morality]. *Innovacii* [Innovations], 12 (158), 61—67 [in Russian].

2. *Stratehichni vy'kly'ky' XXI stolittya suspil'stvu ta ekonomici Ukrayiny'* [Strategic Challenges of the XXI century society and economy in Ukraine]. (2007). (Vol. 2). Ky'yiv: Feniks [in Ukrainian].

3. Heyec', V. M. (Ed.). (2015). *Innovacijna Ukrayina 2020* [Innovative Ukraine 2020]. Ky'yiv [in Ukrainian].

4. Bila, S. O., Zhalilo, Ya. A., Shevchenko, O. V. (2011). *Innovacijni pidxody' do rehional'noho rozvy'tku v Ukrayini* [Innovative Approaches to Regional Development in Ukraine]. Ky'yiv: NISD [in Ukrainian].

5. Chuxno, A. A. (2012). *Vy'brani tvory'* [Selected works] (Vol. 1). Ky'yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

6. Bilorus, O. H. (2014). Hlobal'na strukturna kry'za ta transformaciyi finansovoyi svit'stemy' [The global crisis and the structural transformation of the world financial system]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 4, 32—46 [in Ukrainian].

7. Varnalij, Z. S., Harmashova, O. P. (2013). *Konkurentospromozhnist' nacional'noyi ekonomiky': problemy' ta priorytety' innovacijnoho zabezpechennya* [Competitiveness of the National Economy: Problems and Priorities of innovative software]. Ky'yiv: Znannya [in Ukrainian].

8. Varnalij, Z. S. (2015). *Konkurenciya i pidpry'emny'ctvo* [Competition and Entrepreneurship]. Ky'yiv: Znannya Ukrayiny' [in Ukrainian].

9. Hasanov, S. S., Sy'zonenko, V. O. (2014). Finansuvannya strukturny'x zrushen' ta innovacijnoyi modernizaciyi [Financing structural changes and innovative modernization]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 5, 20—29 [in Ukrainian].

10. Holubka, S. M. (2013). *Insty'tualizaciya finansovoho hospodarstva Ukrayiny' (istory'chna retrospekty'va)* [Institutionalization of finance of Ukraine (historical retrospective)]. Ky'yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

11. Dzhaman, M. O. (2014). *Teoriya ekonomiky' rehioniv* [The theory of regional economies]. Ky'yiv: Centr uchbovoyi literatury' [in Ukrainian].

12. Yefy'menko, T. I. (2012). Finansova nauka ta ekonomichni reformy' : insty'tucional'ny'j kontekst [Financial science and economic reforms, institutional context]. *Finansy' Ukrayiny'* [Finance of Ukraine], 8, 5—22 [in Ukrainian].

13. Yefy'menko, T. I., Hasanov, S. S., Kudryashov, V. P. (2014). *Modernizaciya finansovoyi sy'stemy' Ukrayiny' v procesi yevrointehraciyi* [Modernization of the financial system of Ukraine in European integration] (Vol. 1). Ky'yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

14. Yefy'menko, T. I. (Ed.). (2012). *Finansova sy'stema nacional'noyi ekonomiky' : problemy' rozvy'tku ta upravlinnya zminamy'* [The financial system of the national economy: problems of development and change management]. Ky'yiv: Akademiya finansovoho upravlinnya [in Ukrainian].

15. Ivanov, N. (2013). Social'ny`j kontekst innovacionnogo razvitiya [The social context of innovative development]. *Mirovaya e`konomika i mezhdunarodny`e otnosheniya* [World Economy and International Relations], 5, 17—30 [in Russian].

16. Maslov, A. O. (2012). *Informacijna ekonomika : stanovlennya, struktura ta istory`chne osmy`slennya* [The information economy: formation, structure and historical understanding]. Ky`yiv: Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].

17. Shevchenko, O. M., Kraus, N. M. (2013). *Innovacijna diyal`nist` ta venchurny`j kapital v sy`stemnij modernizaciji nacional`noyi ekonomiky`* [Innovation and venture capital activity in the task of modernization of the national economy]. Poltava: Dy`vosvit [in Ukrainian].

18. Kraus, N. M. (2014). Modeli finansovo-kredy`tnoho zabezpechennya innovacijnoho rozvy`tku v konteksti insty`tucional`noyi nevy`znachenosti [Models of financial and credit support innovative development in the context of institutional uncertainty]. *Finansove zabezpechennya innovacijnoho rozvy`tku nacional`noyi ekonomiky`* [Financial support of innovative development of national economy]. Donec`k: Dmy`trenko L. R. [in Ukrainian].

19. Kraus, N. M. (2015). *Stanovlennya innovacijnoyi ekonomiky` v umovax insty`tucional`ny`x zmin* [The formation of an innovative economy in terms of institutional change]. Ky`yiv: CUL [in Ukrainian].